

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТА МОЖЛИВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ

ANALYTICAL REVIEW OF EXTERNAL ECONOMIC THREATS TO POST-WAR DEVELOPMENT AND POTENTIAL COUNTERMEASURES

Стаття присвячена огляду та аналітичній оцінці можливих зовнішньоекономічних загроз повоєнного відновлення та розвитку економіки України. Передбачається, що російсько-Українська війна закінчиться згідно найбільш ймовірного нейтрального сценарію та потребуватиме вирішення питань, що пов'язані із руйнуваннями, людськими втратами, реінтеграцією військових та реакцію на зовнішні впливи. Зовнішні впливи полягатимуть в поєднанні пасивних та економічних факторів: стимули для громадян України не повертатись, або ж залишити країну після відкриття кордонів; економічний тиск зі сторони іноземних компаній, а також їхня експансія на внутрішній ринок; збереження перманентної загрози повторного вторгнення росії та її країн партнерів. Запропоновано перелік інструментів, міждержавного рівня, що допоможуть пом'якшити зовнішні загрози та підтримати трансформацію України до статусу розвинутої країни.

Ключові слова: повоєнне відновлення, повоєнний розвиток, російсько-Українська війна, міжнародні зв'язки, зовнішня економіка, безпековий фактор, міжурядова взаємодія.

This article is dedicated to reviewing and analysing potential external economic threats to the effective post-war recovery and development of Ukraine's economy. The Russian-Ukrainian war is anticipated to conclude according to the most likely neutral scenario by the end of 2024 or early 2025. This will necessitate addressing internal issues related to destruction, human losses, and the reintegration of military personnel and responding to external influences. The most critical external influences are seen as the combination of passive and economic factors that will create additional incentives for Ukrainian citizens not to return or to leave the country after the borders are opened; economic pressure from foreign companies and their expansion into the domestic market, which will create additional pressure and threats to the effective recovery and development of the domestic economy and individual entities; the ongoing threat of a potential re-invasion by Russia and its partner countries. The main danger of such influences and constraints is the continued outflow of the most capable and critical labour resources, making the revolutionary post-war development scenario impossible and stretching the evolutionary scenario over time. The expansion of foreign companies will threaten the development of the most promising sectors – further development will be based on the capabilities of large agricultural corporations. Ukraine may become a base for developing the international defence industry, stretching the possibilities for post-war development over time and critically affecting the country's positions in the international economic market. As a response to these external threats, the article proposes a list of tools to be implemented at the interstate level to neutralise or mitigate external threats and support the transformation of Ukraine from a raw material supplier to a developed country. It is important to note that intergovernmental cooperation is crucial, as the actions of individual enterprises will not have a significant impact on the effectiveness of national recovery and development. The horizon of the described measures is up to 2040 and is presented in several stages of reducing the liberalisation of relations.

Key words: post-war reconstruction, post-war development, Russian-Ukrainian war, international relations, foreign economy, security factor, intergovernmental interaction.

УДК 327.8+330.3:338.2:339.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.89-5>

Нам'ясенко В.М.

к.е.н., докторант кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі, Хмельницький національний університет

Namiasenko Viktor

Khmelnytskyi National University

Постановка проблеми. Часові рамки закінчення російсько-Української війни не є чітко визначеними, але значна тривалість та втрати наближають один із сценаріїв закінчення війни. Закінчення війни потребуватиме не лише вирішення внутрішніх проблем, що пов'язані з руйнуваннями в економіці, але й реакцію на дії ззовні, що виникнуть після закінчення військового стану та відкриття кордонів. Найбільшою загрозою стане значний відтік економічно активного населення та молоді й експансія великих міжнародних виробників. Нейтралізація такого впливу стане однією із ключових проблем повоєнного відновлення та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість наукових праць вітчизняних та іноземних авторів присвячені розгляду можливих сценаріїв закінчення війни та відбудові економіки із залученням наявних ресурсів та ресурсів ззовні, тоді як вузькоспеціалізовані праці в розрізі аналітики можливих економічних загроз ззовні є вичерпним,

серед авторів варто згадати Клочковську В., Завербного А., Селюченко Н., Боришполь С.

Постановка завдання. Основним завданням встановлено аналітичний огляд можливих економічних загроз ззовні та інструментів зниження їх впливу в період повоєнного відновлення та розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дана робота базується на прогнозованому закінченні війни в Україні згідно нейтрального сценарію (за аналогією корейського сценарію 38-ї паралелі) в межах часових рамок кінця 2024-го / початку 2025-го років. Війна розглядається як один із видів криз, що після подолання гострої фази (фактично активних бойових дій) потребуватиме активного впливу з метою нівелювання негативних наслідків – дії повоєнного відновлення та розвитку. Окрім безпосереднього використання державних інструментів в межах країни, значний вплив також матиме і зовнішнє середовище – глобальний ринок.

Найбільш ймовірними ми вважаємо наступні групи «зовнішнього впливу»:

- зростання масштабів експортного потоку трудових ресурсів після відкриття кордонів внаслідок активної дії країн Європи по залученню українських робітників;
- стримування якісних трудових ресурсів від повернення в Україну монетарними та немонетарними важелями;
- масштабування діяльності великих міжнародних компаній та експансія внутрішнього українського ринку;
- зміна конфігурації фіскальних та нефіскальних бар'єрів для входження України до різних організацій та національних ринків;
- діяльність міжнародних фінансових та кредитних організацій в розрізі надання та управління фінансами із супутніми вимогами щодо відкритості внутрішнього ринку України для іноземних товарів і послуг;
- фізичний та політичний тиск зі сторони держави-агресора та його союзників, що може поширюватись на позиції України на глобальному ринку;
- забезпечення та підтримка фізичного безпечного фактору.

Розглянемо деталізовану характеристику описаних груп впливу.

Зростання від'ємного потоку трудових ресурсів після закінчення військового стану та відкриття кордонів буде характерним для України до стабілізації ситуації та забезпечення стовідсоткового безпечного фактору, чи запровадження урядової програми зі стримування відтоку представників критичних професій та молоді, що можуть взяти активну участь у відбудові та розвитку країни. З метою нівелювання негативного зростання тенденцій до еміграції має бути розроблена урядова програма, що буде об'єднувати ринкові та соціальні інструменти і пропонувати не лише працевлаштування та відповідний рівень оплати, а й фактори підтримки: забезпечення житлом (при потребі внутрішнього переміщення), соціальна підтримка в розрізі запровадження програм контрактного міжнародного навчання і стажування. Необхідність збереження трудових ресурсів є обов'язковою передумовою ефективною програми відновлення та розвитку через загрозу подальшого різкого старіння населення і зменшення можливостей підтримки програм повоєнного розвитку різних рівнів та необхідності залучення трудових ресурсів з інших країн, що створить додатковий фактор загрози дестабілізації ситуації в суспільстві.

Окрім внутрішньої нестабільності та незадовільного економічного становища, що стимулюватиме відтік трудових ресурсів акцентуємо також увагу на можливих інструментах стримування від

повернення ефективних та спеціалізованих трудових ресурсів зі сторони іноземних компаній та урядів, що працевлаштували таких осіб на своїх підприємствах:

1) створення додаткових нематеріальних благ: кращі місця в садочках/школах для батьків з дітьми, пільги при вступі до ВНЗ, можливість отримати соціальне житло, а також певні типи допомоги при працевлаштування; створення «етнічних» клубів, що дозволяють спільно вирішувати проблеми та потреби співвітчизників, зменшення бюрократичних бар'єрів та перепон; корпоративні знижки та програми відпочинку і підвищення кваліфікації;

2) створення додаткових матеріальних благ: соціальне житло, або ж допомога в оренді житла, додаткові соціальні виплати та пільги для сімей з дітьми, або ж допомога у вільному пересуванні країною в разі виникнення потреби при переїзді до іншого міста.

Варто зауважити, що перелічені фактори, в першу чергу, відносяться до ефективних, вузькоспеціалізованих та інших дороговартісних трудових ресурсів. В розрізі осіб, що володіють поширеними робітничими професіями, а також батьків з дітьми, що становлять національний «віковий» резерв більший вплив матимуть пасивні переваги проживання за кордоном: відчуття фізичної безпеки, оплата праці, соціальні переваги та звання осідання за роки активних бойових дій.

Вирішення проблем відтоку та повернення трудових ресурсів Україна зможе забезпечити лише активними методами (пасивні важелі можливі в довгостроковій перспективі). До таких активних методів варто віднести створення дієвого безпечного фактору, робочих місць як профільних, так і з навчанням, забезпечення гідної оплати праці та створення можливості в швидкому отриманні житла в разі знищення попереднього; побудова ефективної соціальної та економічної інфраструктури, що забезпечить не лише можливість гідної оплати праці, а й самореалізації та трансформації суспільства, що мінімізує будь-які види внутрішньої напруги.

Фактор масштабування діяльності міжнародних корпорацій на внутрішньому ринку України пов'язаний із статистично закономірним зростанням внутрішнього ринку після закінчення військових дій за усіх видів сценаріїв, окрім негативного, що в свою чергу спричинить зростання попиту та розширення ринку збуту. Зростання внутрішнього ринку є економічно перспективним як для внутрішніх, так і зовнішніх гравців, але внаслідок більшої економічної сили останніх така експансія стане загрозою для більшості вітчизняних виробників. Один із можливих сценаріїв експансії:

1) значне збільшення частки імпортованих товарів посилює тиск на більшість вітчизняних виробників (окрім вітчизняних висококонкурентних

галузей таких як АПК), що призводить до скорочення виробництва та зменшення частки таких компаній на ринку;

2) відкриття виробництва в Україні, а також поглинання діючих конкурентів позитивно вплине в короткостроковій перспективі – інвестиції та робочі місця. В довгостроковій перспективі це нестиме загрози втрати економічної свободи, а також можливе зниження доходів бюджету внаслідок зростання сили та тиску таких компаній з, можливим, паралельним керуванням витратами через прогалини в законодавстві щодо місця реєстрації та правових режимів таких компаній;

3) Перетворення України на країну як джерело сировини та робочої сили для подальшої експансії корпорацій та зниження економічної самостійності й позицій на глобальному ринку.

Ефективною протидією таким впливам та перетворення їх на можливості можливе із розбудовою системи управління післявоєнним відновленням та розвитку ринку за сценарієм та інструментами, що використовувала Південна Корея із активною політикою захисту вітчизняних виробників та диверсифікації та масштабування чеболі з метою якісного використання міжнародної допомоги відповідно до розробленої експортної дисципліни [5]. Залучення та адаптація таких практик дасть змогу розбудувати схожу систему захисту та розвитку ринку на основі наявних великих агрокомпаній.

Значний вплив можливих позитивних та негативних змін в конфігурації фінансових та нефінансових бар'єрів відносно України з боку міжнародного співтовариства пов'язаний із тим, що обмеження на зовнішньоекономічну діяльність, а також обмеження джерел зовнішньоекономічного фінансування призведе до обмеження збуту продукції, що стане «bottleneck» в можливостях розвитку та трансформації компаній, що не відносяться до галузей, які є критично важливими для глобального ринку. Базисом даної проблеми є як обмеження ринків збуту, що спричинять штучні обмеження виробництва, а й відсутністю ресурсів для самостійного відновлення та розвитку повоєнної України внаслідок значних втрат через війну та залежність від фінансування та кредиторів з наступними виплатами по запозичених коштах.

Окрему парадигму зовнішнього впливу на економіку країни також спричинить подальша діяльність та тиск країни агресора та її країн партнерів [6]. В разі врегулювання конфлікту небезпека повторної ескалації залишиться як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективі, що негативно впливатиме в розрізі безпекового фактору та потребуватиме надфінансування ОПК та створення систем стримування та превентивних заходів повторення військових дій. Тиск може бути пасивним – статистична ймовірність повторення військових дій, а також активним – тиск

в міжнародних організаціях та на глобальному ринку в розрізі створення різноманітних бар'єрів та обмежень в розрізі міжнародних організацій та територій де росія зберігатиме значний вплив. Всі заходи даного типу спричинять як обмеження через небезпеку фізичних руйнувань та обмеження зовнішніх інвестицій, а також створення ефекту синергії з іншими можливими проблемами зовнішньоекономічної та політичної діяльності та співпраці.

Найважливішою та найбільш впливовою проблемою «ззовні» буде підтримка України в розрізі фізичного захисту в коротко- та середньострокових перспективах. Дана проблема буде пов'язано із повною залежністю та потребою підтримки з боку розвинених країн в розрізі постачання сучасної зброї в межах програми побудови безпекового фактору. Критичність пов'язана із об'єктивною нездатністю України, що фактично має виснаженні ресурси, розробляти та виробляти сучасні зразки захисного та наступального озброєння в достатніх масштабах. В довгостроковій перспективі дана залежність буде зменшуватись, але буде високою в часовій перспективі післявоєнного відновлення.

Перелічені групи проблем відносяться до зовнішніх, оскільки не можуть бути вирішені в односторонньому порядку та матимуть безпосередній вплив на подальші рішення в соціально-економічному розрізі та вимірі політичних рішень та протекціоністських дій з метою захисту та підтримки трансформації внутрішніх виробників та їх трансформації за визначеною раніше схемою. Недопущення та/або вирішення названих проблем створить передумови для ефективного використання можливостей і ресурсів глобального ринку та міжнародних організацій з метою залучення ресурсів для реалізації розроблених планів розвитку внутрішніх ресурсів задля збільшення частки на глобальному ринку та розвитку до країни із показниками, що відповідають розвиненим країнам; в сучасному стані Україна традиційно займає позицію країни постачальника сировини. Зокрема в серпні 2024-го року Україна експортувала продукції на 3,16 млрд дол. США, що на 17,5 % більше, ніж в серпні 2023-го року [7]. Основну частку склали продукти АПК, а саме зернові: 1,27 млрд дол. США (40,19 %), м'ясо птиці 0,09 млрд дол. США (2,83 %) – фактична частка в експорті складала практично 43 %. В промисловому секторі переважали експорт руд та концентратів заліза, напівфабрикатів із заліза, прокат плоский та труби з чорних металів на загальну суму 0,44 млрд дол. США, або 13,92 %. Разом частка сировини АПК та промислового сектору складала практично 57 %, що притаманна для країн, які розвиваються та не можуть конкурувати в галузях готових товарів та складних товарів.

Отриманні показники цілком корелюють із показниками попередніх періодів, в т.ч. довоєнних, рисунок 1.

Порівняння показників експорту товарів, що наведенні на рисунку 1, із показниками експорту за серпень 2024-го свідчать, що структура відносно стабілізувалась і повернулась до структури 1-го півріччя, що є більш «нормованим» за рахунок показників початку року (до 24.02.2022) і такими, що більш явно відображають історичну структуру експорту товарів; в 2021-му році Україна експортувала товарів на 68,1 млрд дол. США – частка продукції АПК та харчової промисловості склала 40,7 %, а металургійного комплексу – 23,5 %. За досліджуваний період сумарна частка продукції АПК, харчової промисловості та металургійного комплексу завжди перевищувала 50 %, що остаточно підтверджує висновки, що сучасна та історична роль України на глобальному ринку полягає (в першу чергу) в постачанні сировини для виробництва інших країн – в першу чергу країн Євросоюзу.

Поєднання історично сильних позицій України в сфері АПК, перспективних позицій в сфері ІТ та потенційних стратегій трансформації економіки (в розрізі залучення досвіду Південної Кореї) формує наступні можливі сценарії підтримки країни на міжнародному ринку з боку міжнародних організацій та окремих країн:

- запровадження пільгових умов на ввезення товарів та послуг вироблених в Україні;
- зменшення необхідних сертифікаційних документів та обмеження сертифікаційними документами України;
- запровадження спеціальних податкових умов для товарів з України;

– формування грантових та інвестиційних портфельів задля розвитку економіки України;

– запровадження програм фінансового та нефінансового інвестування;

– обмеження вимог до України в розрізі зменшення внутрішнього протекціонізму;

– допомога в організації комісій та участь в наглядових радах, що займаються контролем цільового використання грантів та різного роду допомоги;

– спрощений вступ до міжнародних організацій, що допоможе зменшити бар'єри доступу як до глобального ринку, так і до ринків окремих країн;

– допомога в заповненні медіапростору інформацією щодо товарів з України та інвестиційних можливостей всередині самої країни;

– матеріальне забезпечення ЗСУ з метою створення високоефективної армії для стримування загрози зі сходу;

– спрощення перетину кордонів та вільний рух населення різних країн з та до України з метою формування воронки потенційних інвесторів.

З метою збереження рівних можливостей та підтримання конкурентоспроможності країни перелічені заходи варто вводити на визначений обмежений період часу та групи товарів та послуг де Україна має великий потенціал, але галузь знаходиться на етапі розвитку. Тобто підтримка має стосуватись потенційних та високоефективних галузей, таких як: оборонна промисловість, точне машинобудування, ІТ та рекреаційна медицина, тоді як традиційні високонкурентні галузі (такі як АПК) не потребують таких правових впливів. Запропонована концепція полягає в одночасному поєднанні переваг та можливостей від зовнішньої підтримки та встановлює межі

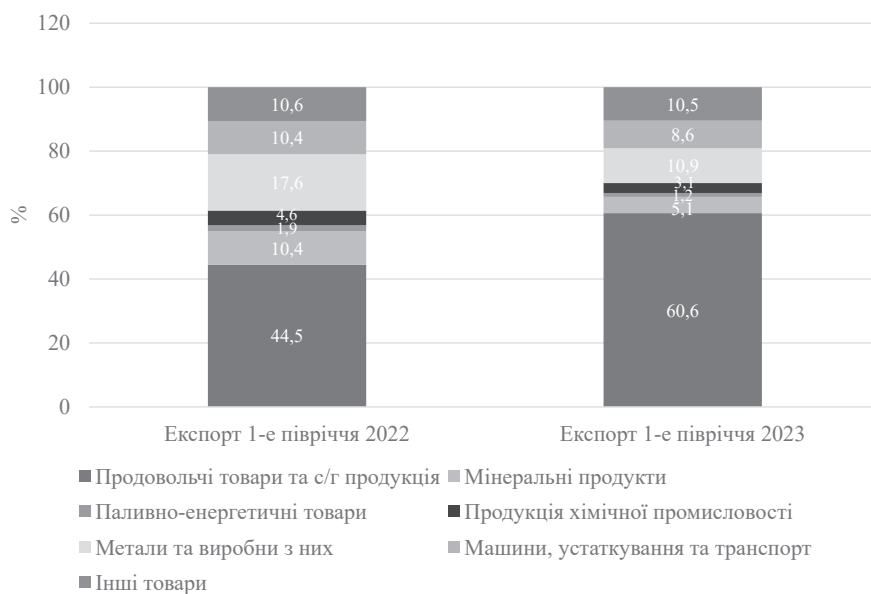

Рис. 1 – Товарна структура зовнішнього експорту товарів у I півріччі 2022 р. та 2023 р. (вартісні обсяги)

Джерело:[8]

з метою мінімізації негативного ставлення соціуму іноземних країн до надмірного спрощення та протекціонізму щодо продуктів діяльності української економіки.

В розрізі часових рамок перелічені заходи варто впроваджувати на заздалегідь визначений термін із поетапним виходом на міжнародні стандарти роботи, що є рівними для інших країн учасниць спільних груп країн або ж міжнародних договорів; пропонуються наступна етапність часових рамок:

1) прогноз еволюційного повоєнного відновлення економіки, що триватиме від моменту закінчення війни до виходу на довоєнні показники – до 2030-го року включно. На зазначеному етапі варто запровадити найбільш ліберальні умови міжнародної торгівлі задля підтримки пріоритетних та сучасних галузей економіки з метою нарощування обсягів завдяки експорту та валютній різниці.

2) наступний етап пропонується запровадити на період 2030–2035 роки та запровадити чіткі рамки діяльності українських підприємств пріоритетних галузей на міжнародному ринку. На даному етапі вважаємо доцільним зменшувати підтримку в розрізі стандартів та сертифікації з метою максимального наближення української продукції до міжнародних стандартів, а також зменшувати пільгову підтримку за купівлю та використання такої продукції.

3) третій етап вважаємо заключним та таким, що має тривати протягом 2035–2040-го років протягом яких Україна має виконати всі умови та інтегруватись в глобальні договори та організації, а власну продукцію та стандарти діяльності привести до міжнародних. Результатом даного етапу має стати перехід до загальних норм та правил діяльності на висококонкурентному ринку. Закінчення даного етапу стане визначальним, оскільки сформує країну як міжнародного конкурентного гравця – інакше країна залишиться країною, що розвивається.

Розглянемо більш детально ймовірні заходи для досягнення поставлених цілей згідно описаної проблематики.

Запровадження пільгових умов на ввезення продукції України у визначених сферах допоможе конкурувати за ціновим методом внаслідок обмеженої обізнаності ринку, що Україна є не лише світовим лідером із постачання сировини. Підтримка з боку урядів іноземних держав в цьому питанні може бути не лише в розрізі зменшення або скасування ввізних мит, а й в розрізі формування спеціальних «зелених» митних зон, що спростить та пришвидшить митні процедури та допоможе значно скоротити час доставки. Також пропонується на час дії спеціальних умов дозволити експорт/імпорт української продукції лише з українськими сертифікатами та ліцензіями.

Такі заходи дозволять пришвидшити оборотність коштів, що забезпечить подальше пришвидшення розширення виробництва та нарощування потужностей.

Іншим напрямком підтримки урядів в розрізі використання української продукції може стати запровадження податкових пільг, або ж зменшення податків для суб'єктів, що використовуватимуть визначений перелік товарів як складову нових товарів, або ж використовуватимуть для створення нових товарів та послуг. Використання таких податкових преференцій стане додатковим стимулом для купівлі імпортованої з України продукції, оскільки виникне ефект економії не лише за рахунок закупівельних цін, але й за рахунок зменшення податкового навантаження в розрізі створення та реалізації власної продукції для кінцевого споживача.

Стандартним доповненням до загального переліку інструментів підтримки та допомоги відновленню та розвитку економіки можуть стати грантові та інвестиційні портфелі, що працюватимуть за інвестиційним принципом. Фактично інвестором може бути як суб'єкт рівня країни, так і окрема юридична чи фізична особа. Важливою перевагою використання інвестиційного принципу є підтримання конкурентності та контролю за цільовим використанням коштів, оскільки суб'єкт що надає кошти отримує право отримання звітності та дивідендів на свої інвестиції. Згідно досвіду повоєнного розвитку країн відсутність контролю робить всі дотації неефективними, тоді як інвестиції в корпоративному секторі є одним із найбільш ефективних інструментів залучення коштів та отримання позитивного ефекту від такого залучення (історичний досвід допомоги країнам Європи з боку США в періоди між Першою та Другою світовими війнами, а також в період після закінчення Другої світової війни та до запровадження плану Маршалла).

Доповнити описанні інструменти варто також програмами фінансового та нефінансового інвестування й розробити відповідні процедури взаємодії. Фінансове інвестування було описано вище, а під нефінансовим інвестуванням ми розуміємо підхід за якого участь в проектах розвитку економіки та окремих підприємств може проявлятися у формі «інвестування» умінь, знань, навичок та фізичного обладнання й інвестування; медійної підтримки та розповсюдження інформації. Інвестування умінь та навичок тотожне до традиційних запозичень «ноу-хау» та знаходитиме свій прояв в передачі інструкцій, документацій а також знань і умінь шляхом безпосереднього відрядження носіїв такого ресурсу на підприємства. «Вартість» такої інвестиції також має бути оціненою та вказуватись в попередніх договорах для визначення частки участі інвестора такого типу задля

збереження загальної стратегії побудови інвестиційних засад ведення господарства. Медійна підтримка та розповсюдження інформації також є ефективним інструментом підтримки при стратегії збільшення частки ринку – інформаційна підтримка зі сторони відомих на ринку компаній збільшуватиме довіру з боку споживача.

Варто виділити важливе обмеження інвестиційних програм попереднього типу – компанії інвестори отримуватимуть право на дивіденди, звітність щодо використання коштів та інструменти впливу в разі їх нецільового використання, але стратегічне та тактичне управління має зберігатись безпосередньо за представниками та управлінським апаратом компаній, щоб не суперечити вимогам виконання ринкових та неринкових інструментів розвитку.

Окремим інструментом підтримки країни, який не пов'язаний з іншими, але матиме на них безпосередній вплив є підтримка в розрізі повного матеріального забезпечення ЗСУ на рівні, що є достатнім в розрізі неповторення можливості вторгнення в країну з боку країн агресорів. Заходи даної групи підтримки варто позиціонувати не лише як створення безпекового фактору збереження наданих інвестицій та дотацій, а й як інструмент побудови форпосту та захисту східних кордонів Європи. Заходи підтримки даної групи не мають стати перманентними, а лише такими, що доцільні на етапі остаточного відновлення та становлення вітчизняного ВПК до рівня самозабезпечення, як за рахунок власних потужностей, а також за рахунок діяльності представництв міжнародних компаній.

Важливими заходами підтримки також має стати відкриття кордонів для вільного руху трудових ресурсів. В розрізі вільного виїзду такі дії є доцільними в розрізі супроводу та сервісних дій щодо нової продукції на міжнародному ринку задля підвищення загальної ефективності підтримки. Вільний в'їзд до України є важливим задля забезпечення залучення нефінансових інвестицій, про які згадувалось раніше, а також для заповнення нестачі трудових ресурсів та профільних спеціалістів, що виникла внаслідок втрат на війні, а також внаслідок значної частини вимушених переселенців, що назавжди покинули Україну.

Вважаємо за потрібне окремо розглянути створення міжнародної організації країн-сусідів Східної Європи в розрізі економічного, соціального та безпекового співробітництва з метою створення як «внутрішнього» ринку, так і безпекового механізму, як превентивного механізму вторгнення зі сторони більш потужних країн Азії та їхнього економічного тиску. Зразком такої організації може стати ASEAN, що створювався країнами які перебували на етапі розвитку, а наразі є однією з найефективніших міжнародних організацій [9].

Висновки. Результатом даної роботи є синтезований список можливих загроз фіскальних і нефіскальних, а також матеріального і нематеріального впливу, що матимуть безпосередній вплив на визначення еволюційного чи революційного сценарію повоєнного відновлення та розвитку України. Найбільші загрози полягають в подальшій втраті перспективних та ефективних трудових ресурсів і загроз експансії міжнародних виробників на внутрішній ринок та «придушення» підприємств сучасних перспективних галузей, що не мають достатніх ресурсів для конкуренції. Як результат аналізу перелічених загроз запропоновано концепцію міжурядової співпраці до 2040-го року в розрізі популяризації та зниження бар'єрів виходу на міжнародні ринки компаній, що є перспективними але не мають достатньої конкурентної сили. Подальша практична адаптація концепції може стати одним із інструментів трансформації України в розвинену країну.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Клочковська В.О., Клочковський О.В., Трегубов О.С. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті воєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. №1 (149). DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
2. Завербний А., Кісь М., Білоус, Ю. Проблеми і перспективи залучення зовнішніх інвестицій у проекти відновлювальної енергетики України у воєнний час та післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. №51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-10>
3. Селюченко Н.Є. Класифікація країн ЄС за видами та обсягами експорту квотованої сільськогосподарської та харчової продукції з України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. №44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-13>
4. Боришполь С.Ю. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. №48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-48-1>
5. Амсден Еліс. Корейське економічне диво. Як Південна Корея стала технологічним гігантом за 30 років. Київ : Наш Формат, 2024. 480 с.
6. Джадт Тоні. Після війни. Історія Європи від 1945 року. Київ : Наш Формат, 2023. 912 с.
7. Україна в серпні експортувала товарів на \$3,2 млрд. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=edd203c2-c9c5-4b54-8834-359245450dcb&title=EksportVSerpni> (дата звернення 27.10.2024)
8. Гаврилук І.І. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами Європейського союзу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-3>
9. Лі Куан Ю. Із третього світу в перший. Історія Сингапуру: 1965–2000. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2018. 760 с.

REFERENCES:

1. Klochkovska V.O., Klochkovskyi O.V., Trehubov O.S. (2023) Makroekonomichni aspekty vidnovlennia funktsionuvannia maloho ta serednoho biznesu v konteksti povoiennoi vidbudovy natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Macroeconomic aspects of restoring the functioning of small and medium-sized businesses in the context of the post-war reconstruction of the national economy of Ukraine]. *Economics and organization of management*, vol. 1(159) DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
2. Zaverbnyi A., Kis M., Bilous, Yu. (2023) Problemy i perspektyvy zaluchennia zovnishnikh investytsii u projekty vidnovliuvanoi enerhetyky Ukrainy u voiennyi chas ta pisliavoiennyi periody [Problems and prospects for attracting foreign investment in renewable energy projects in Ukraine during the war and post-war periods]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-10>
3. Seliuchenko N.Ie. (2022) Klasyfikatsiia krain YeS za vydamy ta obsiahamy eksportu kvotovanoi silskohospodarskoi ta kharchovoi produktsii z Ukrainy [Classification of EU countries by types and volumes of export of quota agricultural and food products from Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-13>
4. Boryshpol S.Iu. (2023) Osoblyvosti rehulivannia zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy v umovakh viiny [Regulation peculiarities of Ukraine foreign economic activity in war times]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-48-1>
5. Alice H. Amsden. (2024). Koreiske ekonomichne dyvo. Yak Pivdena Koreia stala tekhnolohichnym hihantom za 30 rokiv [The Korean Economic Miracle. How South Korea Became a Tech Giant in 30 Years]. Kyiv: Nash Format, 480p. (in Ukrainian)
6. Tony Judt. (2023). Pislia viiny. Istoriia Yevropy vid 1945 roku [After the War. A History of Europe from 1945]. Kyiv: Nash Format, 912p. (In Ukrainian)
7. Ukraina v serpni eksportovala tovariv na \$3,2 mlrd [Ukraine exported goods worth \$3.2 billion in August]. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=edd203c2-c9c5-4b54-8834-359245450dcb&title=EksportVSerpni> (accessed October 27, 2024)
8. Havryliuk I.I. (2024) Zovnishnoekonomichna diialnist Ukrainy z krainamy Yevropeiskoho soiuzu [External economic activity of Ukraine with EU countries]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-3>
9. Kuan Li. (2018). Iz tretoho svitu v pershyi. Istoriia Synhapuru: 1965–2000 [From third world to first. History of Singapore: 1965–2000]. Kyiv: Vydavnycha hrupa KM-BUKS, 760 p. (in Ukrainian)